стала її остання смертельна стадія її хвороби. Вона диктувала сі тексти ще кілька днів після того, як покинула від знесилення свою останню повість "Екбаль-ганем". Отож її життєва праця, почавши з народної пісні..., скінчилася народною піснею" (9, 180).

It was quite popular tradition among the writers in the past to record folklore in the places where they lived or worked. For instance, Lesya Ukrainka was collecting folk songs, games and traditional dance culture all her life. She also used these materials in her writings. Her folk recordings are very valuable materials for contemporary folklorists and ethnomusicologists.

ВЕСНЯНО-ЛІТНІ ТА ЛІТНІ КАЛЕНДАРНІ ПІСНІ. ЧАСТОТНА КАТАЛОГІЗАЦІЯ ТЕКСТІВ І НАСПІВІВ

Людмила ЄФРЕМОВА

Сучасні етномузикологи приділяють значну увагу дослідженням календарно-обрядової пісенності, зокрема мелодиці пісень зимового та літнього циклів, деяких рідкісних проявів календарного фольклору. До таких належать праці київських етномузикологів А. Іваницького, Н. Якименко, А. Завальнюка, Є. Єфремова, І. Клименко та Г. Коропниченко [1]. Є також публікації, присвячені дослідженню мелодики веснянок [2]. У той же час обмаль уваги приділено перехідним та міграційним формам весняно-літньої обрядової пісенності, виявленню частотності сюжетно-текстових та мелодичних типів.

Найбільше паралелей у календарній приналежності (використання одного фольклорного твору у різні періоди календарної циклізації) спостерігається між веснянками та піснями літнього календарного обрядового циклу (русальними, петрівчаними та купальськими), що дає підставу дослідникам інколи об'єднувати їх в один весняно-літній календарний цикл. Частотна каталогізація текстів і наспівів весняно-літніх пісень дала змогу виявити ієрархію пріоритетності виконання тих чи інших фольклорних творів у різні часові проміжки календарного циклу.

Серед найпоширеніших веснянково-купальських сюжетів (близько 40 паспортизованих варіантів з мелодіями) гаївка *"Три парубки і три дівчини"* (інші початки: "Ой ніхто ж там не бував", "Через наше село", "Ой за нашим садом"; код каталога українського пісенного фольклору ОК-КВ-01 означає: ОК – обрядова календарна, КВ – купальсько-весняна пісня, № 1) та близька до неї пісня *"Квочка і курчата"* ("Сиділа квочка", каталог ОК-КВ-02). Пісня "Три паруби і три дівчини", в якій паруються три місяці і три зірки, три парубки та три дівки, неодноразово фіксувалась як купальська або веснянка у багатьох варіантах. Так, тільки від однієї співачки Явдохи Зуїхи Гнат Танцюра записав кілька різних версій: "Котилася чорна хмара з неба" [3], "Ой летіло три соколи" [4] – як веснянки; "За нашим городом" [5], "Ой за нашим садом" [6] – як купальські пісні. Особливо важливий у цій пісні рефрен, який має безліч варіантів. Найуживаніші серед них: "Ой яворе, яворонько, дрібний, зелененький", "Дерево, клен-дерево, дрібне, зелененьке", типові для записів із Поділля. Приспів "Дерево, клен-дерево, дрібне, зелененьке", імовірно, походить від одного з найпоширеніших, можливо, й одного з найдавніших початків пісні "Через наше село везуть клен-дерево" [7]. З приспівом "Ой яворе, яворонько, дрібний, зелененький" пов'язаний початок "Ой ніхто ж там не бував, де ся явір розвивав" [8] і т. ін. У Житомирській, Київській, Вінницькій та на півночі Одеської області поширений приспів "Стій, калинонько, стій, недалеко чути дзвін" [9] (див. приклад 1).

Єдиний мелотип (МТ), календарна недиференційованість приспівів (тільки Я. Зуїха до веснянок застосувала веснянковий приспів "Хилю-похилю") дозволяє визначити цю пісню як весняно-літню. Основною її ознакою є сюжет, а ознакою пісенного типу – наявність характерного рефрену та ритмоформули шестискладника ♪♪♪♪. ♩ або ♪♪♪♪. ♪. Серед

найпоширеніших типів будови поетичної строфи пісні "Три парубки і три дівчини" переважають рефренні структури abR, abRr, Rr та ін. Структурі abRr відповідають V 6+6:4+4+4 з ритмом 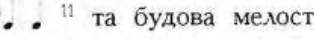 [10] або V 6+6:3+4+6 з ритмом 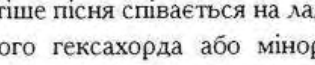 [11] та будова мелострофи ab:cde. Найчастіше пісня співається на ладовій основі мажорного гексахорда або мінорного тетрахорда з субквартою із перевагою плагально-тонічних та медіально-тонічних співвідношень ладових закінчень сегментів, найтиповіші з яких представлені ладовими константами (ЛК) IV–I:IV–IV–I та III–I:III–I–III–I.

Найбільше варіантів пісні зафіксовано на Східному Поділлі, менше на Західному та Волині. Співають її гуртом, або ставши у коло. Всередину кола стають три парубка і три дівчини, імена яких згадуються у пісні.

На Поділлі та Волині поширена парадигмально (термін С. Грици) незалежна сюжетна версія пісні "Три парубка і три дівчини" – "*Квочка і курчата*" про квочку, яка вивела чотирьох синів та чотирьох дочок (тобто парубків та дівчат, називаються імена), які парують між собою. Пісня має переважно рефренну будову поетичної строфи abrb з купальським рефреном "Купала на Йвана!" [12], "На Йвана Купала" [13] або веснянковим "Дзвінкеє деревце, дзвінкеє, то ж то й воно далеко чуткеє [14] (див. приклад 2). Цікаво, що В. Гнатюк, незважаючи на купальський приспів, включив пісню до збірника гаївок.

Як веснянкова та купальська, записані варіанти однієї з найліричніших календарно-обрядових пісень "*Сторожа*" ("Посію я рожу", "Як посаджу рожу", каталог ОК-КВ-03). Вона має колядковий тип сюжету "перевага милого", МТ, близький до розглянутих, характерний приспів "Стороною дощик іде, стороною, над моєю рожою повною", який трапляється також і в деяких інших веснянках, наприклад, у "Вербовій дощечці". Пісня поширена переважно на Правобережній Україні. Її варіанти мають два основних різновиди: безрефренний з будовою трирядкової поетичної строфи aa_1b, V 6+7+7 та ритмом шестискладника 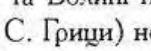 та семискладника – 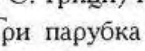 [15]. Другий різновид, рефренний, з будовою поетичної строфи abRR, V 6+6: 4+4+4: 4+3+3 та ритмікою 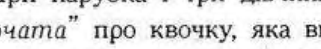 [16].

Переважно на Поділлі та Волині поширена ще одна купальсько-веснянкова пісня "*Ой положу кладку через муравку*" (каталог ОК-КВ-04) зі шлюбним сюжетом: усім дівчатам час додому, тільки одній пропонують залишитися та звінчатися з парубком (називаються відповідні імена). Цей сюжет має подібний МТ, у якому замість рефрену двічі повторюється остання складочислова група строфи abcc, іноді abcc:dee. Віршу 6+6:3+3 відповідає ритмічна структура РС 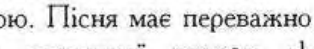 та різні види будови мелострофи: ab:cd, aa:bc, $ab:b_1c$, $aa:bb_1$ [17]. Будові поетичної строфи abb:cdd відповідає V 6+6+6:(6+3+3) [18]. У наспіві використовуються ладові структури мажорного або мінорного пентахорда, часто із субквартою, плагальні та медіальні співвідношення ЛК I–I:IV–I, III–II–I. У МТ цієї пісні знаходимо риси МТ "Вербової дощечки" та пісні "Три парубка і три дівчини".

На Східному Поділлі та Подніпров'ї побутує пісня "*Пора тобі, вербице, розвиться*" ("Час тобі, вербо, розвитися", каталог ОК-КВ-05), яка може виконуватись протягом усього весняно-літнього циклу свят. Час вербі розвитися, час парубкові женитися, але дівчина ще не підросла. Ця шестисегментна пісня з пісенною строфою у мажорному тетрахорді із субсекундою та субквартою будови abc:def (іноді ab:cd), V (4+3+3)2 та ритмікою 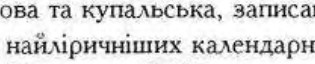 із затягуванням ритмічних тривалостей трискладової групи, як у попередньо розглянутих піснях, була записана на Київщині [19], Полтавщині [20] та Вінниччині [21] як веснянка, на Житомирщині як клечальна [22], що виконується на Зелені свята, і там же як петрівчана [23], а співачки М. Руденко [24] та Явдоха Зуїха [25] виконували її як купальську. Пісня має типовий купальський строфічний наспів, побудований на зіставленні контрастних інтонацій.

На Поділлі, переважно у Вінницькій області, фіксувалися варіанти купальсько-веснянної пісні з різними початками (часто розпочинається з назви місцевого ставу – Кордишівський, Борсуківський, Жучковецький, Передмірський, Колоденський) *про*

хлопців, які б'ються за дівчину даремно (каталог ОК-КВ-06). На Вінниччині це купальська пісня, на Хмельниччині та Тернопільщині – гаївка. Як купальська, вона близька до пісенного типу (ПТ) пісні "А вже весна". Переважає будова поетичної строфи abcc з V 5+5:6+6, мелострофи – aa_1bb_1 у мажорному гексахорді [26].

На Поділлі та Правобережному Поліссі поширені купальсько-веснянкові пісні суто купальського пісенного типу, який включає в себе дворядкову чотирисегментну пісенну строфу будови ab:cd, віршовий розмір (5+4) 2 та ритміку 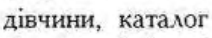 з медіантово-тонічним співвідношенням ладових констант: III-III:III-I. Це пісні "*Скакала жабка понад річкою*" (парубок хоче загнуздати жабку, щоб їхати до дівчини, каталог ОК-КВ-07), "*На тарілці білий сир*" (у сусідів син і дочка – пара, каталог ОК-КВ-09), "*У наших хлопців живіт болить*", або опух (каталог ОК-КВ-10), "*Парубок на горілку найбільше дав, бо дівчину сподобав*" (каталог ОК-КВ-11). Дещо відрізняються від цього ряду пісень твори "*Ой ти, Іване, не будь пан*" (сховай дівчину під жупан, каталог ОК-КВ-08), V $(5+3)2_{(3)}$ та ритмом 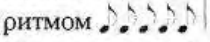 , а також шестисегментна пісня про парубка, який іде до дівчини, а вона не виходить (каталог ОК-КВ-12) з текстом abc:def та наспівом $abc:db_1c_1$, які поширені також і на Подніпров'ї.

Русальні (троїцькі, гряні, клечальні) *пісні* в Україні поширені переважно у поліському регіоні, зокрема на Чернігівщині. Значна їх частина має українсько-білоруське походження, що позначилося на мовних особливостях цих пісень. Результати дослідження даного реліктового циклу східнослов'янського календарного фольклору опублікував К. Квітка у статті "Русальні пісні" [27]. Учений розглянув обрядовий контекст виконання русальних пісень, питання їх регіонального поширення, особливостей сюжетики, ритміки, інтонаційно-ладового складу.

Порівняно невелика кількість нотацій русальних пісень (у картотеці каталогу їх близько трьох десятків) не дає можливості проведення грунтовних мелотипологічних досліджень. Можна лише зауважити, що переважна більшість записів (майже 75 %) мають єдиний МТ, обмежений трихордом зі змінною терцією та субквартою (заповненою або незаповненою), формульним типом інтонування. Найчастіше цей МТ починається із субкварти висхідною інтонацією через тоніку до терції [28]. Деякі з варіантів мають характерну симетричну ритмоформулу, притаманну значній кількості хрестильних пісень та деяким веснянкам: 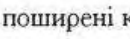 [29].

Решта русальних пісень значно відхиляється від основного МТ. Вони мають ширший звуковий діапазон та різноманітний інтонаційний зміст. Цікаво, що наспіви з основним МТ походять переважно з Лівобережного Полісся, а наспіви поза ним – більше з Волині.

Після русалій (Зелених свят) та Купала, під час літнього сонцестояння надходила *Петрівка*. Найдовші дні та найкоротші ночі, достигання хлібів знайшли відбиток у *петрівчаних піснях*, які цієї пори співали здебільшого жінки та дівчата. Не випадково, що в цих піснях переважає родинно-побутова тематика. Петрівчані та купальські пісні близькі не лише за часом виконання, але й за сюжетним змістом, мелодичними типами. Значна їх кількість фіксувалась то як петрівчані, то як купальські. Тому при каталогізації даних пісень у кодах відбивалась подвійна функція цих фольклорних творів: ПК – петрівчано-купальські, з перевагою функції петрівчаних пісень; КП – купальсько-петрівчані, з перевагою купальської обрядової функції.

Однією з найпоширеніших петрівчано-купальських є пісня "*Ой мала нічка петрівочка*" ("Ой петрівочка, мала нічка", каталог ОК-ПК-01). У різних співочих традиціях вона записувалась то як петрівчана, то як купальська. В основі сюжету лежать переживання дівчини (або молодиці), яка не виспалась короткої літньої ночі, а вже треба вставати до роботи. Ця пісня має декілька основних регіональних, генетично споріднених, але самостійних МТ мінорного типу (у мінорному трихорді або тетрахорді із субквартою та субсекундою). Один з них умовно назвемо купальським, маючи на увазі приспів "Іване, Йвашечка", "Івана Купала", "Купала, Купала на Йвана". Він зафіксований на Лівобережно-

му Поліссі та Поділлі з ритмоструктурою 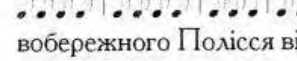 [30]. У варіантах з Лівобережного Полісся віршова будова іноді змінюється шляхом утворення симетричного V 5+4:4+5 зі зміною ритміки на 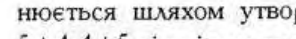 [31].

Але більше поширені два інших генетично споріднених МТ. Один з них купальський наспів-символ, наспів-формула, з яким співається значна кількість весняно-купальських, петрівчаних, а особливо купальських пісень. Це переважно волинсько-подільський наспів, який відрізняється надзвичайно стійкою оригінальною ритмоформулою 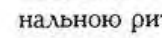 у поєднанні з чотирисегментним V (5+4)2 та наспівом ab:cd та ЛК I–I:II–I, III–I:III–I, III–III:III–I[32] (див. приклад 3). На Східному Поліссі (Чернігівщина, Сумщина, Полтавщина) цей МТ представлений у видозміненому вигляді з "розмитою" інтонаційністю та ритмоформульністю [33]. На Волині також поширена п'ятисегментна пісенна строфа даної пісні з поетичною строфою будови aab:cd та наспівом abc:bd [34].

Друга поширена петрівчана пісня "*Ой ти, Петрівко петрівняя*" ("Та й петрівняя зозуленько", каталог ОК-ПК-03) також виконується з описаними вже МТ (зі значною перевагою основного купальського МТ та ЛК III:III – I) і побутує на Волинському та Лівобережному Поліссі. У ній розповідається про те, як дівчина (або молода жінка) звертається до зозулі, щоб не будила її, бо є кому збудити до роботи, збудить милий або свекруха (пор. з весільною піснею, в якій молода просить матір дати їй зозулю, щоб рано будила її до роботи) [35].

На Сумщині та у прилеглих районах Київщини (є також записи з Волині та Вінниччини) зафіксовані варіанти петрівчаної пісні "*Ой петрівочка минається*" про завершення петрівчаних свят (каталог ОК-ПК-02) з тим самим основним купальським МТ, щоправда, ритмічно він дещо відходить від типово купальської ритмоформули, зберігаючи V (5+4)2 або (6+4)2 та пісенну строфу ab:cd з наспівом у мінорному трихорді із субсекундою та субквартою [36].

У цілому для петрівчаних пісень характерна лірична наспівність мелодій, жіночість, що виявляється у перевазі хореїчних інтонаційних зворотів наспівів, мінорний лад, прості двофразові мелострофи запитально-відповідної структури. Особливо яскраво ці якості простежуються у другому основному купальсько-петрівчаному (або скоріше, петрівчано-купальському) наспіві, з яким також співається ряд петрівчаних та купальських пісень. Це пісні з МТ-ОК-ПК (мелотип обрядово-календарний петрівчано-купальський), який характеризується шестисегментною пісенною строфою abc:def, трихордно-тетрахордною структурою мінорного наспіву, часто із субсекундою та субквартою, шестисегментним трічотирискладовим V (4+3+3)2 з ритмом 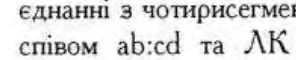 (4+4+3)2 з ритмом 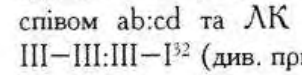 або 4+3+3:4+4+3, відповідно, з ритмом 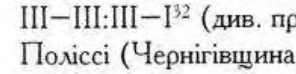 . МТ поширений на Поділлі та Правобережному Поліссі (див. приклад 4).

З цим МТ співаються такі петрівчані пісні, як "*Ой ходила дівчина по полю*" (дівчина у полі вибирає кукіль із пшениці, парубок запитує у неї – коли весілля, каталог ОК-ПК-04) [37]; "*Ой у лісі, у лісочку, на дубку*" (парубок повісив колисочку або гойдалку на дубку, каталог ОК-ПК-06) [38]; "*Ой летіла зозуленька*" (за кого ти, дівчино, хотіла, каталог ОК-ПК-07). Дещо випадає з цього ряду петрівчана пісня "*Ой ти, Петре, Петре, та Іване*" (козак сідлає коня, щоб їхати до тестя, каталог ОК-ПК-05), яка має п'ятисегментну будову пісенної строфи ab:cde, V 5+3:4+4+3 з ритмом 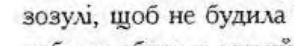 із запитально-відповідним співвідношенням фраз. Тут інтонаційна висхідно-низхідна схема наспіву поєднується з РФ, у якій відчутні впливи колядкової ритміки [39], хоча в цілому цей МТ споріднений із другим основним купальським МТ, з яким також співається значна кількість інших петрівчаних пісень: "Ой до бору стежечка, до бору" [40], "Скошено в копиці все сіно", "Покочу я відеречко в долину", "В полі руточка зів'яла" [41] та багато інших.

Купальські пісні не випадково привертають пильну увагу дослідників та шанувальників музичного фольклору (про купальські пісні написано дисертаційні роботи А. Завальнюка, Г. Тавлай, монографія А. Ліса [42]) розлогою лі-

ричністю мелодій, красою зображення людських стосунків, давнім історичним корінням. Умовно їх можна поділити на кілька груп: 1) пісні, безпосередньо присвячені святкуванню Купалій; 2) пісні на родинно-побутову тематику з купальськими приспівами; 3) пісні на любовно-шлюбну тематику; 4) жартівливі пісні-дорікання та насмішки.

І. Земцовський, зазначаючи, що купальські свята є кульмінацією всього річного календарного циклу, одночасно слушно зауважував, посилаючись на Х. Ящуржинського, що "купальські пісні співаються особливим своєрідним співом, одноманітним, протяжним, сказати б, архаїчним" [43]. На значному матеріалі вчений також доводить, що купальські свята і співи у тому чи іншому вигляді (а найчастіше, подібному один до одного) відомі не тільки у народів слов'янської мовної групи, а й у балтійських, германських та угорських народів. І справді, Купала є одним із найдавніших календарних свят, яке утримує в собі значну близькість трьох східнослов'янських народів не тільки у процедурі проведення обряду, але й у сюжетиці та поетичних особливостях купальських пісень.

Якщо суто обрядовий купальський фольклор більше поширений на Поліссі та Лівобережному Подніпров'ї, то група ліричних пісень цього циклу досягла найбільшого розквіту на Поділлі. Тут же сконцентровані всі відомі сюжети купальських пісень, які, безумовно, можуть зустрічатися також і в сусідніх регіонах.

Купальські пісні складають окремий, чітко визначений календарний цикл, який одночасно має багато спільного із іншими календарними циклами, зокрема веснянками та петрівчаними піснями. Проте "механізм" творення цього циклу інший, ніж у веснянок. Спробуємо з'ясувати це.

Так, у веснянках прослідковується значна самостійність як сюжетів (особливо ігрових), так і наспівів (МТ), закріплених за ними. Так само у веснянках не відіграють суттєвої ролі групові МТ (мелотипи) або типові наспіви. Натомість у купальському циклі вони мають вирішальне мелодико-типологічне значення. У них, як і у весільних, не мають значення сюжетні групи та властиві для них МТ, адже один сюжет може виконуватись із різними мелотипами, а один типовий наспів – обслуговувати значну кількість сюжетів, служити основою імпровізації нових пісень. Крім того, сюжети купальських пісень також не мають тієї типологічної ваги, як у веснянках, вони часто переплітаються і перехрещуються. У них важливим залишається загальний любовно-шлюбний зміст, який передбачає післякупальські та післяжнивні весілля. Якщо у веснянках присутні несміливі натяки на вибір пари, то в купальських співах бачимо відверте формування майбутніх шлюбних пар, неофіційне сватання, приготування до весілля, весільні клопоти, влаштування майбутньої оселі молодят.

Як і у весільних піснях, у купальському циклі є два основні МТ – типові наспіви, з якими виконується значна кількість різноманітних пісенних текстів. Ці наспіви-символи купальського свята інтонаційно споріднені з купальськими піснями інших східнослов'янських народів. Особливо типовим є для них початок, що окреслює терцієвий звукоряд наспіву із субквартою. За спостереженням І. Земцовського, ця ладова формула (ЛФ) – одна з корінних у купальській пісенності різних слов'янських народів і характерна для всього весняно-літнього циклу пісень.

Ці мінорні наспіви вирізняє щемливо-тепла ліричність, оригінальне звучання, що дозволяє одразу розпізнати мелодію та запам'ятати її. Ця оригінальність полягає у стійкому співвідношенні будови віршового рядка ab:cd у поєднанні з наспівом будови ab:cd (іноді ab:ab_1 та ab:a_1b_1) у мінорному три-пентахорді (часто із субсекундою та субквартою, див. покажчик мелотипів), V (5+4)2 та симетрично поділеної несиметричної ритмоформули 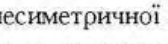 , де у рухливому темпі ніби відбувається гра світлотіней у чергуванні ямбічних та хореїчних інтонацій мелодії, нівелюється перехід від однієї складочислової групи до іншої (див. опис основних МТ петрівчаних пісень. – С. 6–7). Ще одна обов'язкова приналежність цього МТ – терцієве співвідношення закінчень фраз (III-I), що створює певний відтінок питально-відповідного співвідношення фраз. Найчастіше тут зустрічаються звукоряди двох видів, які залежать від початкової інтонації. Якщо наспів

починається із субкварти, переважає мінорний тетрахорд (найдавніші варіанти), якщо з тоніки, терції або кварти — найчастіше спостерігається мінорний пентахорд. Ця закономірність не залежить від регіонального поширення. У цілому такий МТ можна вважати волинсько-подільським, або вужче — подільським. Тут переважають записи з півночі Одеської області, Вінниччини, півдня Хмельниччини, півдня Житомирщини, південного заходу Київської області. Є також записи з Тернопільської та Волинської областей, а також трансформовані наспіви з Чернігівщини та Полтавщини. Всередині подільського регіону можна визначити два локальних різновиди: умовно східний та західний, які відрізняються основними інтонаціями мелодій, висхідно-низхідними у східному локальному різновиді (ладові константи — ЛК I–III:V–I), ламаними низхідними у західному (ЛК IV–III:IV–I). Іноді в них вживається ввідний тон, а для північних районів Хмельниччини характерне двоголосся.

До найпоширеніших сюжетів купальських пісень з першим основним купальським типовим наспівом належать варіанти пісні з Поділля "*Ой на Івана, на Купайла*" (мала ластівочка купалася, на бережечку сушилася, каталог ОК-КП-01; КП — купальсько-петрівчані пісні) з наспівом $ab:ab_1$ або $ab:a_1b_1$ у мінорному тетра-пентахорді без субтонів та ЛК III-III:III-I [44]; пісні з Лівобережного Подніпров'я та Східного Поділля "*Ой купалочка купалася*" (купала купалася, дівчина хвалилася, каталог ОК-КП-02 [45]); пісні з Поділля "*Ой на городі купайлиця*" (дівчина ще рушників не напряла, а вже парубка сподобала, каталог ОК-КП-03 [46]); пісні з Подніпров'я "*Купалася ластівка, купалася*" (мати замикає дівчину в коморі, не пускає гуляти, каталог ОК-КП-04 [47]). Із цим МТ співається більшість жартівливих купальських пісень. Це такі, як "*Хлопці-недбайлиці*" з Вінниччини (хлопці-недбайлиці не вирубали купайлиці, каталог ОК-КП-05 [48]); "*Ой на Івана, на Купала*" з Поділля (всі хлопці, крім одного, соромляться привітатися з дівчиною, каталог ОК-КП-06[49]) (див. приклад 5); "*Ой у городі крокіс поріс*" з Поділля та Волині (дівчино, куди до тебе зайти, каталог ОК-КП-07) [50].

Другий основний МТ (типовий наспів-символ) купальського свята інтонаційно дуже близький до першого. Він також розспівується у межах мінорного тетрахорда або пентахорда, подекуди із субквартою, яка розпочинає наспів, має розспівну (хоч і якісно іншу) ритмоформульну основу: 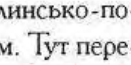 у поєднанні з триколінним V (4+3+3)2. Якщо РФ першого МТ дуже стійка, подрібнення або злиття долей якої призвело б до її руйнування, то друга, навпаки, дуже гнучка і припускає істотне варіювання ритму в залежності від зміни кількості складів у рядках шестисегментної поетичної строфи abc:def, у поєднанні з наспівом такої ж будови, в обсязі мінорного три-тетрахорду, часто із субсекундою та субквартою. Ці особливості спостерігаються у пісні про дівчину, яка подавала руку двом парубкам (каталог ОК-КП-08 [51]). Досить рідко зустрічаються різні істотні модифікації основної РФ, наприклад, 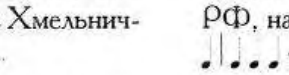 та ін. Деякі з цих модифікацій утворюють перехідні структури між обома купальськими МТ, наприклад, зі зміщенням першої ритмічної зупинки: 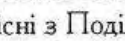 у зв'язку з повторенням останнього двоскладника ("шафран, шафран", "крокіс поріс"). На Хмельниччині та Тернопільщині зафіксовані мелодії зі скороченим варіантом цієї РФ: 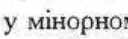 , але це можна розглядати як виняток.

Структурна різноманітність основної ритмоформули другого купальського МТ залежить від нестійкості складочислової формули поетичного вірша. У зв'язку з цим РФ стає розтяжною і може видозмінюватись залежно від кількості складів у віршовому рядку.

Цікаво, що другий купальський МТ має дещо інше регіональне поширення, він скоріше полісько-подільський або східноподільський, адже найбільшу кількість записів пісень із цим МТ маємо з Вінницької області та прилеглих до неї районів Київської та Житомирської областей. Значне поширення він має також на півночі Хмельниччини та у прилеглих районах Рівненської області. У Є. Ліньової є також записи пісень із цим МТ з Полтавщини [52]. Структурно-стильові особливості цього МТ, які впливають на його слухове сприйняття, доводять, що він зі своїми протяглими архаїчними інтонаціями

належить до північної співочої традиції. Його гуртове звучання повільне й протяжне із затягуванням репризної частини РФ, колоритне багатоголосся не залишає байдужим слухача, а виконавців змушує вкладати всі сили у надзвичайно гучне могутнє звучання.

На межі Хмельницької та Рівненської областей поширений також варіант РФ 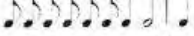 з повторенням у першому рядку першої складочислової групи без частки "ой": "Ой сяяла зіронька, сяяла", "Ой у полю пшениченька, й у полю", "Ой угору, місяченько, й угору", "Ой летіла зозуленька, летіла". У деяких із них втрата частки "ой" спричинила скорочення чотирискладових сегментів основного віршового розміру цього МТ до трискладових, як, наприклад, у варіантах подільсько-поліської пісні *"Ой сяяла зіронька, сяяла"* (з ким ти, дівчино, стояла, каталог ОК-КП-09) з перевагою V 3+3+3 або 3+3+3:5+3 або 4+3+3:3+3+3 та ритмікою 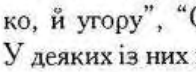 наспіву в межах мінорного тетрахорда [53].

На Поділлі та Подніпров'ї поширена купальська пісня з родинно-побутовим сюжетом *про дівчину, яка просить парубка збудувати їй високу комору*, щоби будив її соловейко, бо лиха свекруха не збудить (каталог ОК-КП-10). Пісня має дворядкову шестисегментну пісенну строфу з V 4+4+3:4+3+3 та ритмікою 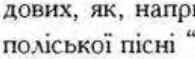 наспіву у мінорному тетрахорді [54].

На сході Чернігівсько-Сумського Полісся та Київщині поширені найархаїчніші купальські пісні як щодо тексту (переважно обрядові з характерним купальським приспівом "Іване, Йвашеньку", "Купала на Йвана", у каталозі КР – купальські з рефреном), так і наспіву. Наспіви характеризуються значною розспівністю мелодій з принципово унісонним співом. Тут відсутній властивий для подільських МТ субквартовий зачин. Але МТ в цілому близький до другого купальського МТ, і не виключено, що вони генетично споріднені. Саме приспівами "Іване, Йвашеньку" ( ), "Купала на Йвана" [55] зумовлена ця характерна репризна частина РФ другого МТ. Інтонаційно складніший поліський варіант цього МТ широко представлений у численних варіантах пісні зі Слобожанщини, Подніпров'я та Східного Поділля *"(Ой) купався Іван та в воду впав"* (купався Іван та у воду впав, каталог ОК-КР-01) із приспівом "Купала на Йвана". Ця пісня має рефренну будову пісенної строфи, переважно abR та RabR, у першому випадку з V 5+5:3+3 та V 3+3:5+5:3+3 з ритмікою 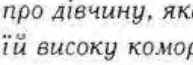 – у другому. У наспіві переважає будова ab:cd:ef у мінорному пентахорді або мажорному тетра-пентахорді з перевагою тонічних та плагальних співвідношень закінчень фраз[56] (див. приклад 6).

Поліський варіант другого МТ має більш розширену РФ: , часто з подрібненням метрично сильних долей. Пісні з цим МТ переважно мають довгі тексти на родинно-побутову тематику, забарвлену баладно-міфологічними мотивами, або полегшені варіанти пізнішого походження.

Подільсько-волинським можна вважати також купальський МТ з РФ 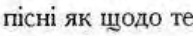 , близький до веснянково-купальського МТ пісні "Три парубки та три дівчини". Подібність підкреслює також наявність в окремих зразках характерного приспіву "Калино, малино, ягодо зелена" або "Калино-малино, стукає, гукає"[57].

Ще один подільський МТ умовно можна назвати собітковим, адже з ним співаються переважно собіткові пісні. Це трифразний МТ з РФ десцендентного типу 4+4 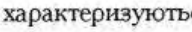 , характерною також для багатьох хороводних веснянок, зокрема для пісень групи "Кривого танцю".

Серед купальських пісень є поодинокі сюжети, які мають свій власний МТ. Це пісня з Поділля *"Ой летіло помело"* ("Через наше село", каталог ОК-КР-02), яка має V 7+6:3+3 з повторенням останньої трискладової складочислової групи у ритміці 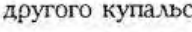 . Цей МТ, безперечно, можна вважати розширеним варіантом другого купальського МТ. Він має рефренну будову поетичної строфи abR та будову наспіву ab:cc$_1$ у мінорному тетрахорді з допоміжною субквартою та співвідношенням ЛК I–I:IV–I [58].

Своєю мелодикою вирізняється з основної маси купальських пісня з баладним сюжетом: дівчина пускає на воду вінок, хто дістане, той стане з нею на рушник. Не виключено, що цей сюжет було занесено у весняно-літній цикл пі-

сень пізніше у зв'язку з поширеним купальським обрядом пускати вінки на воду для вгадування долі [59].

Існує також кілька регіональних різновидів календарних пісень літнього та осіннього періоду. Це *полільницькі* пісні з Чернігівщини, *винобраня* з Прикарпаття, *літні та осінні* пісні з Подніпровського Полісся. Проте ці зразки не сформувались у чітко визначену систему, якою є вже розглянуті календарні цикли, і не набули значного поширення. Для аналізу даного матеріалу необхідне накопичення певної кількості записів. А це справа майбутнього.

Якщо виходити з відомих пісень з мелодіями, то половина *косарських* (та близьких до них гребовецьких) пісень записані на Подніпровському Поліссі: у Житомирській та Чернігівській областях. Є також записи з Полтавщини, Вінниччини, Київщини, Львівщини, Чернівеччини. Більшість із них – на родинно-побутову тематику. Вони зафіксовані як позаобрядові.

На Чернігівщині поширена косарська пісня "*Ой ви, мухи, ви, комарики мої*" (каталог ОК-КО-01, КО – косарська) з побутовим сюжетом про тяжку розлуку та спогадами про колишнє кохання [60]. Пісня має чотирирядкову строфу з поетичним текстом ab:cd та наспівом $ab:cb_1$ у мінорному пентахорді з періодично зниженим другим щаблем.

Значне поширення у центральних областях України має пісня "*Сєно моє, сєно*" про дівчину, яка, плачучи, скаржиться, що нелюб не пускає її гуляти. Ця пісня тільки на Житомирщині [61] стійко фіксувалась як косарська (обрядовий каталог ОК-КО-02), в усіх інших областях інформанти не повідомляли про її календарну приналежність. Пісня має подібну до попередньої будову поетичної та мелострофи ab:cd, V (6+6)2. Архаїчний ліричний наспів у середньому темпі, з багато орнаментованою мелодією, часто з нейтральною терцією (яка типова для косарських пісень Полісся в цілому), поєднується з ускладненою мелоритмічною канвою, але зі стійким ритмічним початком ♪♪♪♪♪ ♩…, який має систему ладових констант переважно тонічної орієнтації I–I:I–I.

Однією з найпоширеніших є пісня з початком "Зажурилася бідная удівонька" або "Косарі косят". Вона має два родинно-побутових сюжети: перший – вдова журиться за своїми дітьми, другий – козак покидає дівчину. Широкий діапазон мелодії, розспівної та багато орнаментованої на Київщині, Полтавщині й Буковині, жваві мелодії з Житомирщини мають єдину ритмомелодичну модель. Віршовому розмірові 5+7 відповідає ритміка колядкового типу ♪♪♪♪♪ | ♪♪♪♪♪ [62].

Центром поширення *гребовецьких* пісень, що виконуються під час згрібання сіна, можна вважати Чернігівську область, звідки маємо записи з мелодіями, зроблені М. Гайдаєм, а також П. Коломийченком, І. Білосвєтовою та ін. [63] За сюжетикою та наспівами більшість гребовецьких пісень близькі до жниварських і часто є або місцевою назвою жниварських пісень, або пристосованими до гребовиці жниварськими піснями. Таким чином, можна констатувати, що на Подніпровському Поліссі збереглися найархаїчніші реліктові жанри календарної пісенності.

Порівняно з реліктовими рідкісними календарними жанрами та багатьма іншими підрозділами весняно-літньої обрядової пісенності, географічне поширення *жниварських* пісень відзначається широкими просторовими межами. Воно включає навіть Закарпаття, Лемківщину та Словаччину і може бути порівняне хіба що з весільними ладканками. Не випадково обидва пісенних масиви мають подібні типові наспіви, що пояснюється, з одного боку, календарною близькістю жнив та приурочених до їхнього закінчення весілль. З другого, це свідчить про їхні тісні історико-генетичні зв'язки, що виникали в часи історичної єдності українських земель за Київської Русі, чи навіть раніше.

Проте інтонаційну близькість жниварських та весільних пісень не можна абсолютизувати, адже мелодика перших відчутно перегукується також із мелотипами інших календарних циклів і складає з ними єдину календарно-обрядову систему. Серед наспівів пісень, приурочених до літніх робіт (жнива, гребовиця та косовиця), закономірно зустрічаються купальські наспіви, колядкові інтонації тощо. У той же час у жниварській пісенності існують власні неповторні мелоутворення, на яких варто зупинитися докладніше.

Загалом мелодика жниварських пісень досить різноманітна, особливо це відчувається при порівнянні циклів жниварських пісень різних регіонів. Кожний окремий цикл складається із системи типових наспівів, які можуть бути несхожими у різних співочих традиціях. Основу ритміки жниварських пісень складають ритмоформули десцендентного типу в різних структурних модифікаціях.

Однією з найпоширеніших на Лівобережному Подніпров'ї та Поліссі є мелострофа, в основі якої лежить ритмоструктура 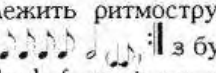 з будовою поетичної строфи abcd:ef та віршовим розміром V (4+3)2:5+5 або (4+4)2:6+6. Компенсуючи нестійкість завершень фраз, мелострофа закінчується впевненим тонічним кадансуванням. До пісень із цим МТ належать "*Уже сонце над липою*" (пан трясе калиткою, каталог ОК-Ж1-01 – обрядові календарні жниварські з першим типовим наспівом) з V (4+4)2:5+5 та ритмікою 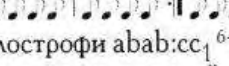 , з будовою мелострофи abab:cc$_1$ [64]; "*А вже сонце на лану, я додому полину*" (каталог ОР-Ж1-02) з Чернігівщини, V (4+3)2:5+5 [65]; "*Уже сонце на горі*" (комарі кусають, жати не дають, каталог ОК-Ж1-03 з попереднім V, ритмікою та будовою мелострофи (МС) abab:cd [66]. (див. приклад 7); "*Ой паночку наш*" (паночку наш, додому вже час, каталог ОК-Ж1-05); "*Наша пані тетеря*" (пані, чи готова вечеря, каталог ОК-Ж1-06) з V (4+3)2:6+6 та РС 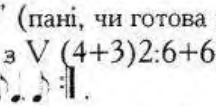 .

Найважчим у визначенні цього суто жниварського МТ є те, що він дуже мінливий і має багато структурних варіантів. У пісні "*А вже сонце котиться*" (женцям додому хочеться, але вони не йдуть, чекають наказу, каталог ОК-Ж1-04) ритмоструктура попередньої трансформується у 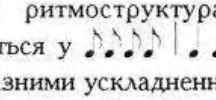 з різними ускладненнями. Ця модифікація поширена на Чернігівщині та Полтавщині [67]. Інші модифікації цієї ритмоструктури зустрічаються на Поліссі та Волині [68].

Другий жниварський МТ, поширений на Західному Поділлі, подібний до весільного наспіву чотирирядкової тирадної будови із зачином (будова поетичної строфи a:abcd). Із ним співаються варіанти пісні "*А в нашого пана*" (у нашого пана золота брама, каталог ОК-Ж2-01) [69].

Самостійним різновидом РФ жниварських пісень цієї групи є РФ , яка, з одного боку, нагадує ритміку першого основного купальського МТ, а з другого – інтонаційно-структурний варіант відомого весільного наспіву без зачину (форма bbC), що складається з повторення формульної інтонації "b" з переходом у стійку кадансову структуру "С". Цей жниварський наспів-ладканка поширений переважно у західних областях України. У Закарпатській та Вінницькій областях із ним зафіксовані жниварські пісні, які починаються зачинами "Ягоди-ожиночки" та весільно-жниварським "Лежали берви бервінковії". З ним виконуються пісні "Таки я палю, ріжу", "Вийди, ґаздине, до нас" та ін.

Значна група текстів жниварських пісень співається з МТ, який також генетично пов'язаний із весільною мелодикою. У ньому трирядковій будові поетичної строфи (трапляються також дво- та чотирифразні зразки) ААВ (іноді АВВ) відповідає семискладовий V 7+7+7 з десцендентною ритмікою семискладника та різноманітніша будова мелострофи: ААВ, АВА$_1$, АВВ$_1$ і найчастіше АВС. Регіон поширення цього МТ простягається від Поділля до Прикарпаття, сягає Закарпаття і Словаччини.

Із цим наспівом співаються варіанти пісень "*Дожали ми зарано*" (дожали ми зарано, заріжте нам барана, каталог ОК-Ж3-01) з мелострофою ААВ, розспіваною у межах мажорного тетрахорда з ладовими закінченнями фраз (ЛК) на I–II–I щаблях [70]; "*Перепілонько мала*" (перепілко, де ти тепер будеш ховатись, каталог ОК-Ж3-02 [71]), "*Конець нивоньці, конець*" (нивоньці кінець, сплетемо вінець, каталог ОК-Ж3-03 [72]) з МС (мелострофою) АВС у межах мажорного тетрахорда із субсекундою та ЛК I–I–I; "*Котився вінок з лану*" (вінок котиться під браму, каталог ОК-Ж3-04) з МС АВА$_1$, АВВ$_1$, але найчастіше – АВС у межах мажорного тетрахорда із заповненою субквартою та ЛК 5–III–I [73] (див. приклад 8); "*Тепер в нас обжиночки*" (в полі обжинки, каталог ОК-Ж3-05) з мелострофою АВС у мажорному пентахорді з не-

заповненою субквартою та ЛК 5–III–I [74]. Набагато рідше серед жниварських пісень трапляються зразки з РФ 6+3 (як у весільній пісенності), записані переважно на Правобережному Поліссі [75].

Один із найпоширеніших у жниварському пісенному циклі МТ має в своїй основі десцендентну поступово уповільнювану ритміку та інтонаційність одного з найвідоміших обрядових (купальських, весняних, весільних) наспівів, визначених як купальський МТ II. Основна територія його поширення у жниварському циклі – Поділля, Волинь, Середнє Подніпров'я. Віршовий розмір у ньому здебільшого відповідає шестисегментній будові дворядкової поетичної строфи abc:def (4+4+3)2 з РС ♪♪♪♪ | ♪♪♪♪ | ♩ ♩ 𝅗𝅥 або ♪♪♪♪ | ♪♪♪♪ | ♩ ♪♪ | ♩ ♩ 𝅗𝅥 або ♪♪♪♪ | ♩ ♪♪ | ♩ ♩ 𝅗𝅥 та ін. Спів відкритий, горловий, напружений, розлогий, гуртовий.

Із цим наспівом виконуються пісні "*А в нашого господаря*" (вийди, господарю, проти нас, каталог ОК-Ж4-01 [76]); "*Наш господар молоденький*" (наш господар молоденький, під ним коник вороненький, каталог ОК-Ж4-02 [77]); "*Ой обжинки, господарю, обжинки*" (господарю, обжинки, дай горілки, каталог ОК-Ж4-03 [78]) та "*Ой котився віночок по полю*" (каталог ОК-Ж4-04 [79]) з МС різної будови у мажорному гексахорді; "*Ой літає соколонько по полю*" (сокіл збирає женчиків додому, каталог ОК-Ж4-05) з мелострофою будови abc:$a_{(1)}b_{(1)}$d у мінорному пентахорді або мажорному гексахорді з ЛК V–I–IV:V–I–I [80]; "*Ой куриться доріженька, куриться*" (господиня журиться, каталог ОК-Ж4-06) з V (4+4+3+3)2, РФ ♪♪♪♪ | ♪♪♪♪ | ♩ ♪♪ | ♩ ♩ 𝅗𝅥 та ЛК наспіву IV–V:IV–V:IV–I у мажорному гексахорді [81]; "*Ой до кінця, женчики, до кінця*" (нива втомила женців [82]).

Спільність віршування у текстах, що поєднуються з цим наспівом, та тих, що співаються з РФ 4+3 (незважаючи на те, що останній двоколінний, а перший – триколінний) дозволяє виконувати одну й ту саму пісню то з першим, то з другим наспівом.

У Львівській та Тернопільській областях записано чимало жниварських пісень з наспівами танцювально-жартівливого характеру, що виходять за межі обрядової мелодики і мають, певно, пізніше історичне коріння. Деякі прикарпатські жартівливі жниварські пісні мають складну восьмисегментну структуру поетичної строфи abcd:efgh із чотирискладовим віршем (4+4)4, як, наприклад, "Ішли женці в поле жати" (та забули серпи взяти, каталог ОК-Ж5-01), яка має наспів моторного типу з ритмікою ♪♪♪♪ | ♪♪♪ 𝅗𝅥 | ♪♪♪♪ | ♪♪♪♪ || ♪♪♪♪ | ♪♪♪♪ | ♪♪♪ 𝅗𝅥 у мажорному пента-гексахорді із субсекундою та субквартою [83].

Записані також поодинокі зразки жниварських пісень з колядковою ритмікою ♪♪♪♪♪ ("Ой паночку наш"). Вони не утворюють окремий пісенний тип, а є лише розспівуванням типового для української обрядової лірики п'ятидольника.

Отже, в мелодиці жниварських пісень першочергове значення мають три основні МТ: суто жниварський Ж1 з будовою пісенної строфи abcd:ef, V (4+3)2:5+5 та РФ ♪♪♪♪ | ♪♪♪ :‖: ♪♪♪♪ 𝅗𝅥 :‖, поширений переважно на Подніпров'ї та Поліссі; жниварсько-весільний наспів-ладканка Ж3 із трирядковою поетичною строфою AAB та мелострофою переважно ABC, V 7+7+7 та десцендентною ритмікою 4+3 ♪♪♪♪♩♩, поширений здебільшого у західних областях України; купальсько-петрівчано-жниварський наспів Ж4 із шестисегментною будовою пісенної строфи abc:def, V (4+4+3)2 та РФ ♪♪♪♪ | ♪♪♪♪ | ♩ ♩ 𝅗𝅥, також поширений переважно на Правобережній Україні. Таким чином, основні жниварські типові наспіви поєднують обрядову пісенність у єдиний ряд *купала-жнива-весілля*.

Приклад 1

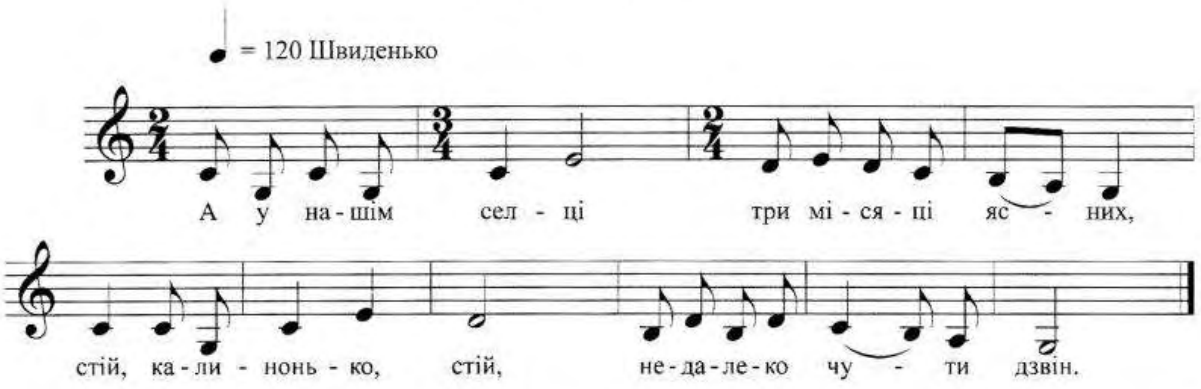

Зап. 1976 р. Тестова Л. О., Малова Л. В. у с. Кармалюківка Балтського р-ну Одеської обл.// Українські народні пісні в записах М.В. Лисенка. - К., 1990. - С.56. - №11.

Приклад 2

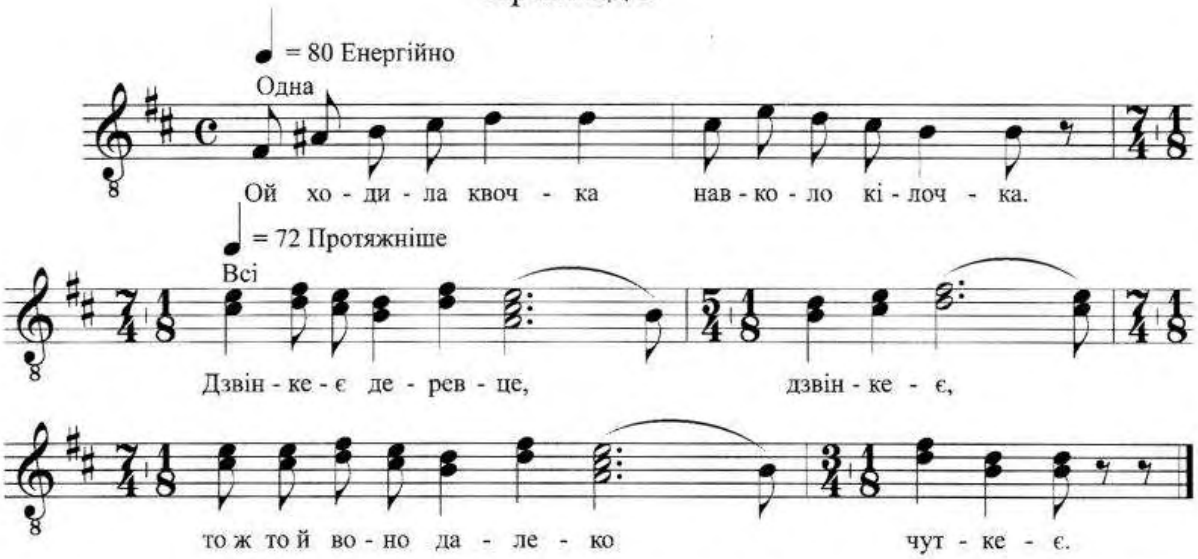

Зап. 1989 р. Єфремова Л. О., Ріпак В. Л. у с. Воробіївка Білогірського р-ну Хмельницької обл. від гурту жінок// Українські народні пісні в записах М.В. Лисенка. - К., 1990. - С.57. - №12.

Приклад 3

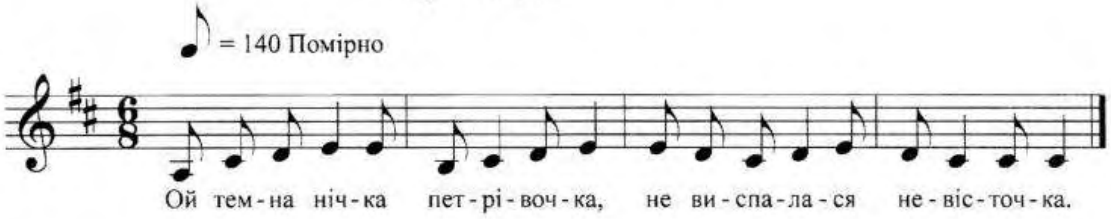

Зап. 1989 р. Єфремова Л. О. у с. Припутенка Білогірського р-ну Хмельницької обл. від Царюк К. С.//Українські народні пісні в записах М.В. Лисенка. - К., 1990. - С.65. - №23.

Приклад 4

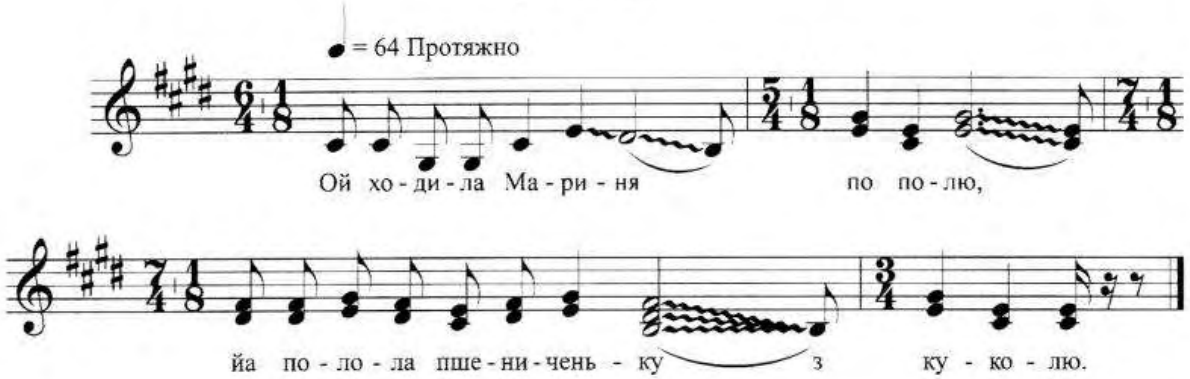

Зап. 1989 р. Єфремова Л. О., Ріпак В. Л. у с. Воробіївка Білогірського р-ну Хмельницької обл. від гурту жінок// Українські народні пісні в записах М.В. Лисенка. - К., 1990. - С.62. - №19.

Приклад 5

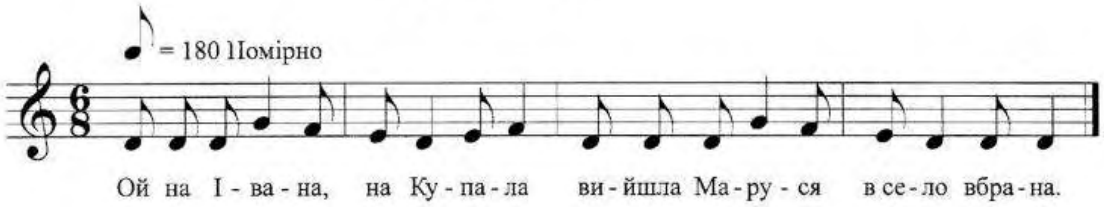

Зап. 1976 р. Тестова Л. О., Малова Л. В. у с. Кармалюківка Балтського р-ну Одеської обл.// Українські народні пісні в записах М.В. Лисенка. - К., 1990. - С.53. - №18.

Приклад 6

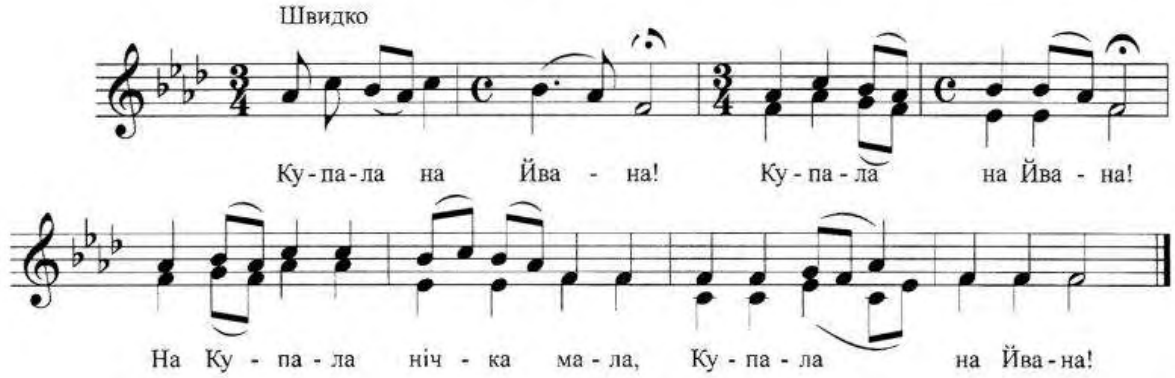

Зап. 1982 р. Круть Ю. З., Маєвська Н. А. у с. Салькове Гайворонського р-ну Кіровоградської обл. від молоді// Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. - Ф. 14-3, од. зб. 1043, арх. 19.

Приклад 7

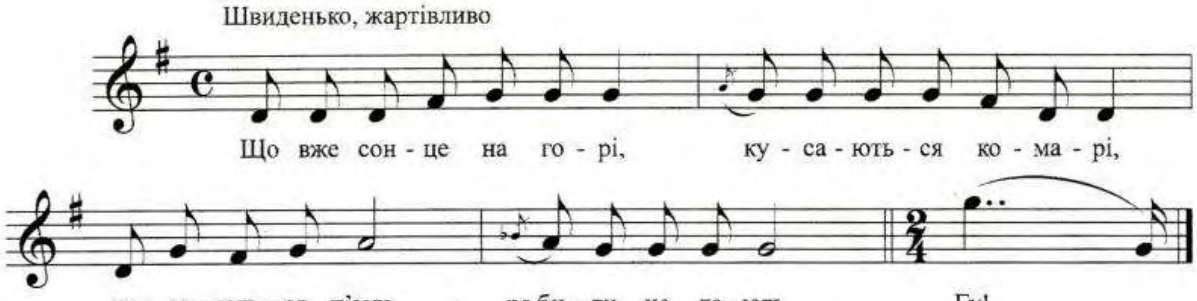

Зап. 1927 р. Євфимовський І. у с. Комарівка Борзнянського р-ну Чернігівської обл. від Єфименко У.// Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. - Ф. 6-4, од. зб. 139, арх. 29 (зв.), № 24.

Приклад 8

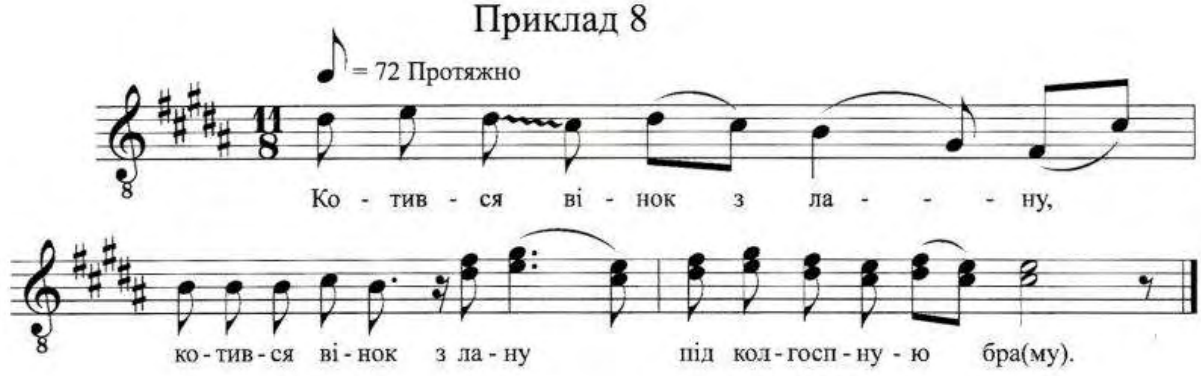

Зап. 1989 р. Єфремова Л. О., Ріпак В. Л. у с. Ліски Білогірського р-ну Хмельницької обл. від гурту жінок// Українські народні пісні в записах М.В. Лисенка. - К., 1990. - С.67. - №26.

[1] *Іваницький А.* Український музичний фольклор / Підручник. – Вінниця, 2004; *Якименко Н.* Песни украинских зимних обрядовых празднеств. – Дисс. ... канд. иск. – К., 1984; *Завальнюк А.* Типология украинских летних обрядовых песен и их восточнославянский субстрат // Дисс. ... канд. иск. – К., 1983; *Клименко І.* Мелогеографія жнивних наспівів басейну Прип'яті. – Дис. ... канд. мист. – К., 2001; Проблеми етномузикології: Збірник наукових праць / Упор. О. Мурзина. – К., 1998. – Вип. 1; К., 2004. – Вип. 2 та ін.

[2] *Смоляк О.* Весняна обрядовість Західного Поділля в контексті української культури. – Тернопіль, 2004. – Ч. 1; Тернопіль, 2001. – Ч. 2 (нотний додаток); *Єфремова Л.* Ігрові веснянки (мелотипологія, генезис, історико-географічний контекст) // Матеріали до української етнології (зб. наукових праць). – К., 2004. – Вип. 4 (7). – С. 221–231.

[3] Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. – Ф. 31–2, од. зб. 47, арк. 39–40, № 27; Пісні Явдохи Зуїхи / Записав Г. Танцюра. – К., 1972. – С. 54. (без мел.).

[4] Наукові архівні фонди... – Ф. 31–2, од. зб. 47, арк. 37–38, № 26; Пісні Явдохи Зуїхи... – С. 53. (без мел.).

[5] Наукові архівні фонди... – Ф. 31–2, од. зб. 48, арк. 25, № 50; Пісні Явдохи Зуїхи... – С. 86–87. (без мел.).

[6] Наукові архівні фонди... – Ф. 31–2, од. зб. 48, арк. 23–24, № 49; Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового року / Упор., передм. та прим. О. І. Дея. Нотний мат. упор. А. І. Гуменюк. Відп. ред. М. Т. Рильський. – К., 1963. – С. 567. – № 172; текст. – С. 395.

[7] *Квітка К.* Українські народні мелодії./ Зібрав Климент Квітка. – К., 1922. – С. 193, № 611; Наукові архівні фонди... – Ф. 6–4, од. зб. 160, арк. 10, № 6; ф. 14–10, од. зб. 1635.

[8] Галицько-руські народні мелодії / Зібр. на фонограф Й. Роздольський, списав і зред. С. Людкевич // ЕЗ видає Етнографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – Л., 1906. – Т. 21. – Ч. 1. – С. 54–55, № 192, 194, 195; *Квітка К.* Народні мелодії з голосу Лесі Українки. – К, 1917–1918. – Ч. 1, 2. – С. 39; Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 69, арк. 21, № 5.

[9] *Леся Українка.* Зібрання творів у дванадцяти томах. – Т. 9: Записи народної творчості. Пісні, записані з голосу Лесі Українки. – К., 1977. – С. 209, № 28; *Конощенко А.* Українські пісні з нотами. III сотня. – 1906. – С. 97, № 78; Народні пісні: Записи Людмили Єфремової. – К., 2006. – С. 56. – № 11.

[10] Гаївки / Зібр. В. Гнатюком. Мел. зібр. на фонограф Й. Роздольський, списав Ф. Колесса // Матеріали до української етнології. – Л., 1909. – Т. 12. – С. 54. – № 192; Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка / Упор., вступ. стаття та прим. Л. О. Єфремової. – К., 1990. – Ч. 1. – С. 142–143.

[11] Пісні Поділля: Записи Насті Присяжнюк в с. Погребище 1920–1970 рр. / Упор. С. В. Мишанич. – К., 1976. – С. 99–100; Наукові архівні фонди... – Ф. 6–4, од. зб. 160, арк. 10, № 6.

[12] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 144.

[13] Гаївки. – С. 2, № 4.

[14] *Єфремова Л.* Ігрові веснянки... – С. 57. – № 12.

[15] Ігри та пісні... – С. 567, № 170.

[16] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 125–127; Леся Українка. Зібрання творів... – С. 211. – № 31.

[17] *Єфремова Л.* Ігрові веснянки... – С. 55. – № 10.

[18] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 130.

[19] Там само. – С. 114–115.

[20] Наукові архівні фонди... – Ф. 6–4, од. зб. 116, арк. 32. – № 56.

[21] Наукові архівні фонди... – Ф. 14–3, од. зб. 907/II, арк. 206, № 212.

[22] Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 67, арк. 4–5. – № 26, 29.

[23] Наукові архівні фонди... – Ф. 1–1 дод., од. зб. 259, арк. 9.

[24] Наукові архівні фонди... – Ф. 14–3, од. зб. 299[б], арк. 26–27.

[25] Наукові архівні фонди... – Ф. 31–2, од. зб. 48, арк. 11, № 39.

[26] Пісні Явдохи Зуїхи... – С. 76, 78; Конощенко А. Українські пісні з нотами. II сотня. – 1902. – С. 74, № 55; *Смоляк О.* Весняна обрядовість Західного... – С. 318. – № 478.

[27] *Квітка К.* Вибрані статті / Упоряд., передмова та комент. А. І. Іваницького. – К., 1985. – Ч. 1. – С. 42.

[28] Ігри та пісні... – С. 556. – № 312.

[29] Пісні Сумщини: Фольклорні записи В. В. Дубравіна. – К., 1989. – С. 160.

[30] Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 81, арк. 46, № 15; арк. 87. – № 17.

[31] Пісні Сумщини... – С. 187–188.

[32] *Квітка К.* Народні мелодії з голосу... – С. 41. № 9; *Квітка К.* Українські народні мелодії... – С. 22, № 81; Пісні Поділля... – С. 89 та ін.

[33] *Квітка К.* Українські народні мелодії... – С. 22, № 83; Пісні Сумщини... – С. 189.

[34] Наукові архівні фонди... – Ф. 14–5, од. зб. 429[а], арк. 6, № 10; арк. 39, № 27.

[35] Весільні пісні: У двох книгах. Кн. 1 (Полісся, Наддніпрянщина, Слобожанщина, Степова Україна) / Упоряд., прим. М. М. Шубравської, нот. матеріал упоряд. А. І. Іваницький. – К., 1982. – С. 480–484, № 692, 696; Пісні Сумщини... – С. 182.

[36] Леся Українка. Зібрання творів... – С. 18, № 19; Пісні Сумщини... – С. 180, 183, 185.

[37] *Конощенко А.* Українські пісні з нотами. I сотня. – 1900. – С. 55, № 39; Ігри та пісні... – С. 578, № 185; *Єфремова Л.* Ігрові веснянки... – С. 61, № 18.

[38] *Леся Українка.* Зібрання творів... – С. 212, № 33; Ігри та пісні... – С. 555–556, № 133, 136.

[39] Пісні Поділля... – С. 90; *Єфремова Л.* Ігрові веснянки... – С. 64, № 22.

[40] *Єфремова Л.* Ігрові веснянки... – С. 63, № 21.

[41] Наукові архівні фонди... – Ф. 14–5, од. зб. 424, аа. 138–139, 151, 164.

[42] *Ліс А.* Купальскія песні. – Мінск, 1974.

[43] *Земцовский И.* Мелодика календарных песен. – Л., 1975. – С. 129.

[44] *Квітка К.* Українські народні мелодії... – С. 21, № 76; Єфремова Л. О. Ігрові веснянки... – С. 54, № 9.

[45] Пісні Поділля... – С. 92; Пісні Сумщини... – С. 163–165.

[46] Ігри та пісні... – С. 565, № 164; Пісні Явдохи Зуїхи... – С. 83–84.

[47] Ігри та пісні... – С. 572, № 189; Пісні Сумщини... – С. 185.

[48] Пісні Поділля... – С. 91.

[49] Ігри та пісні... – С. 569, № 176; Єфремова Л. О. Ігрові веснянки... – С. 53, № 8.

[50] Всі наявні 12 варіантів рукописні або у фонозаписах// Наукові архівні фонди... – Ф. 6–4, од. зб. 108, арк. 15, № 35; од. зб. 148, арк. 44, № 77; ф. 10, од. зб. 29, арк. 134; ф. 14–3, од. зб. 3, арк. 312, № 400 та ін.

[51] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 130; Ігри та пісні... – С. 559, № 145; – С. 564, № 162.

[52] *Линёва Е.* Опыт записи фонографом украинских народных песен. – М., 1905. – С. 253.

[53] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 131–132, інші варіанти рукописні.

[54] *Єфремова Л.* Ігрові веснянки... – С. 60, № 17.

[55] Див. статтю К. Квітки "Про наспіви українських лівобережних купальських пісень" // Квітка К. В. Вибрані статті. – С. 54.

[56] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 134–136; Квітка К. Українські народні мелодії... – С. 22, № 82; – С. 203, № 646–647.

[57] *Леся Українка.* Зібрання творів... – С. 16, № 14 А; – С. 213–214, № 34; *Конощенко А.* Українські пісні з нотами. III сотня... – С. 99, № 79.

[58] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 148; Пісні Явдохи Зуїхи... – С. 76; Пісні Поділля... – С. 85.

[59] Пісні з Львівщини / Упор. Ю. О. Корчинський. – К., 1988. – С. 58, № 43.

[60] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 163–164; Наукові архівні фонди... – Ф. 14–3, од. зб. 26, арк. 12, № 22.

[61] Записи М. П. Гайдая// Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 67, арк. 5–6, № 32–34 та А. Завальнюка.

[62] Наукові архівні фонди... – Ф. 1–6, од. зб. 541, арк. 8; ф. 36–6, од. зб. 682, арк. 12, № II.

[63] Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 71, арк. 16, № 30; ф. 6–4, од. зб. 109, арк. 54, № 84.

[64] Пісні Явдохи Зуїхи... – С. 671; Наукові архівні фонди... – Ф. 6–4, од. зб. 115[5], арк. 44, № 62.

[65] Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 71, арк. 16, № 29; ф. 10, од. зб. 6, арк. 86; ф. 14–5, од. зб. 430$_1$, арк. 11.

[66] Пісні Сумщини... – С. 194; Наукові архівні фонди... – Ф. 6–4, од. зб. 139, арк. 29 (зв.), № 24 та ін.

[67] *Квітка К.* Українські народні мелодії... – С. 25–26, № 92, 93; – С. 203, № 648.

[68] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 156.

[69] Наукові архівні фонди... – Ф. 14–3, од. зб. 973, арк. 225, № 121; ф. 14–5, од. зб. 419, арк. 23–24.

[70] Галицько-руські народні мелодії... – С. 1, № 2; Наукові архівні фонди... – Ф. 6–3, од. зб. 69, арк. 27, № 75.

[71] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 163; *Квітка К.* Українські народні мелодії... – С. 25, № 89; Галицько-руські народні мелодії... – С. 2, № 4, 5.

[72] Галицько-руські народні мелодії... – С. 2–3, № 6, 10; Квітка К. Українські народні мелодії... – С. 28.

[73] Галицько-руські народні мелодії... – С. 3, № 8; Ігри та пісні... – С. 582–583, № 220, 223; *Єфремова Л. О.* Ігрові веснянки... – С. 67, № 26.

[74] Ігри та пісні... – С. 582, № 222; Пісні з Львівщини... – С. 65, № 50.

[75] Ігри та пісні... – С. 574, № 199.

[76] Пісні з Волині. – К., 1970. – С. 65.

[77] Там само. – С. 70.

[78] Там само. – С. 65; Ігри та пісні... – С. 583, № 224–225.

[79] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 154–155; Ігри та пісні... – С. 581, № 217; Пісні Сумщини... – С. 195.

[80] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 161; Ігри та пісні... – С. 581, № 219; Пісні Тернопільщини. Календарно-обрядова та родинно-побутова лірика: Пісенник / Упор. С. І. Стельмащук, П. К. Медведик. – К., 1989. – Вип. 1. – С. 101.

[81] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 161; Ігри та пісні... – С. 581, № 219; Пісні Тернопільщини... – С. 101.

[82] Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка... – С. 161; Ігри та пісні... – С. 575, № 202; Пісні з Волині... – С. 63.

[83] Пісні Тернопільщини... – С. 95.

This article is dedicated to the frequency aspect of the transitive and migrational forms of the spring and the summer ritual carols according to their text plots and melody types.

Music and text analysis of the Ukrainian carols of the spring-summer cycle (from the catalogue of the Ukrainian singing folklore), based on the typology of its melodies helps to figure out regularities of the formation of the stylistic features, its genetic and hierarchy of its performance in the calendar cycle.